

گذری بر نخستین های آسیب شناسی در ایران و جهان

روزی و یکم تیر مصادف است
با سالروز درگذشت فرانسوا
بیشا زاویه (Bichat Marie)
Francois Xavier کالبد شناس
مشهور فرانسوی که روز ۲۲
ژوئیه سال ۱۸۰۲ درگذشت.
فرانسوا بیشا را بنیانگذار بافت
شناسی (هیستولوژی) مدرن نیز
می‌شناسند.

وی موفق شد ۲۱ نوع بافت را در
بدن انسان طبقه‌بندی و شناسایی
کند.

فرانسوا بیشا از کلمه بافت یا
tissue برای ماده کشف‌شده
خود استفاده کرد که بعداً هم با
همین عنوان مشهور شد.

وی از میکروسکوپ استفاده
نمی‌کرد چرا که نسبت به آن
بی‌اعتماد بود، بنابراین تجزیه و
تحلیل او شامل هیچگونه ساختار
سلولی نمی‌شد. با این حال، او
یک پل ارتباطی مهم بین آسیب
شناسی اندام حیوانی با تیستا
مورگانگی و آسیب شناسی سلول
رودولف لودویگ کارل فیرو
تشکیل داد. (گفتنی است از بهم
پیوستن سلول‌ها برای انجام
کاری، واحد بافت تشکیل می‌شود
مثل بافت عصبی، بافت استخوانی
و بافت غضروفی.)
اکتشافات فرانسوا بیشا پایه‌ای
شد برای بافت‌شناسی مدرن
که در قرن ۱۹ و ۲۰ در دانش

کالبدشناسی، بافت‌شناسی و
آسیب‌شناسی بدن انسان به‌وج
خود رسید.

یک مجسمه برنزی بزرگی
از Bichat در صحن اصلی
دانشگاه رنه دکارت در پاریس به
لطف حمایت از اعضای کنگره
پزشکی فرانسه که در سال ۱۸۴۵
صورت گرفت، ساخته شد.

*****

در ادامه قصد داریم گذری

بر زندگی دکتر مصطفی حبیبی

استاد بافت‌شناسی و پایه‌گذار

آسیب‌شناسی در ایران داشته

باشیم که می‌خوانید:

دکتر مصطفی حبیبی در سال ۱۲۸۳
در خانه‌ای اجاره‌ای در کوچه
باغ مروی تهران در یک خانواده
فرهنگی به دنیا آمد. پدرش میرزا
علی محمدخان گلپایگانی اهل
علم بود و در وزارت معارف
کار می‌کرد. تحصیلات ابتدایی
را در مدرسه اقدسیه و دوره‌ی
متوسطه را در سال ۱۳۰۴ به

پایان رسانید. به فن عکاسی و
کارکردن با میکروسکوپ علاقه
و عشق وافر داشت، چنانچه
در حین تحصیل دوره متوسطه
میکروسکوپی به دست خود تهیه
کرد که قدرت بزرگنمایی آن در
حدود ۱۵۰ مرتبه بود.

بر اثر این کار مورد تشویق دکتر گل
گلاب استاد خود قرار گرفت. از قول
دکتر گل گلاب چنین نوشته شده
است: «ساختن میکروسکوپ در
آن زمان مایه‌ی تعجب بود و از
فکر باز و روشن‌حیبی و قدرت
ابتکارش حکایت می‌کرد.» حبیبی
برای ساختن میکروسکوپ برای
ذره بین چشم بین (اکولر) از ذره
بین‌های دوربین و برای شیء
بین (ابژکتیو) از ذره بین کوچکی
استفاده کرد. ابتکار حبیبی در آن
موقع مورد توجه همگان واقع
شد.

دکتر حبیبی پس از پایان
تحصیلات متوسطه وارد مدرسه
عالی طب شد و تا سال ۱۳۰۷
در این مدرسه به تحصیل ادامه
داد. هنوز دو سال از شروع
تحصیلاتش در طب نگذشته بود
در سمت منشی دومی اداره طب
قانونی مشغول کار شد. در سال
۱۳۰۷ دکتر حبیبی در مسابقه‌ی
دانشجویان اعزامی شرکت نمود
و پس از قبولی برای تحصیل
رشته طب به اروپا روانه گشت.

در فرانسه سال اول طب را در برد و بقیه تحصیلات پزشکی را در پاریس به انجام رسانید. در سال ۱۹۳۵ میلادی (۱۳۱۴ شمسی) پس از گذراندن پایان نامه خود درباره ی «تشخیص تومورهای پستان به وسیله گذراندن نور از آنها» به دریافت دیپلم دکتری از دانشکده پزشکی پاریس و مدال علمی نائل آمد. دکتر میمندی نژاد می نویسد حیبی «از سال سوم پزشکی به مطالعه کردن بافت ها و ضایعات آنها مجذوب شد. هر وقت فرصتی می یافت به آزمایشگاه بافت شناسی و آسیب شناسی می رفت، ساعت ها می نشست مقطع های تهیه شده را زیر میکروسکوپ می دید و هر قدر بیشتر مطالعه می کرد، مجذوب تر می شد.» این علاقه سبب گردید اداره سرپرستی از وزارت معارف تقاضا کند به او اجازه دهند در رشته آسیب شناسی کار کند و در این فن متخصص شود. پس از خاتمه تحصیل و کسب تخصص در رشته آناتومی پاتولوژی در سال ۱۳۱۵ به وطن بازگشت و خود را به وزارت معارف معرفی کرد. برای این که از نظر تشخیص بیماریها پزشکان را یاری نماید، برای اولین مرتبه در ایران به تاسیس آزمایشگاه تشریح مرضی در منزل خود اقدام کرد. همچنین برای تدریس نسج شناسی و جنین شناسی در دانشکده طب ماموریت یافت. دکتر حیبی در تاریخ ۱۳۱۶/۱۱/۱۸، به دلیل انتشار کتاب جنین شناسی که تا این زمان در این رشته کتاب

معتبری به زبان فارسی در اختیار دانشجویان نبود، مورد تشویق قرار گرفت و نشان علمی به او اهدا شد. ایشان در تاریخ ۱۳۱۷/۳/۲ به عضویت کمیسیون اطلاعات طبّی فرهنگستان انتخاب گردید. دکتر حیبی در سال ۱۳۱۸ به عنوان کارشناس رسمی در وزارت دادگستری در موضوع کالبدشناسی و بافت شناسی انتخاب شد. در سال ۱۳۱۹ رسماً کرسی تشریح مرضی به دکتر حیبی واگذار شد. در مهرماه ۱۳۱۹ تدریس بافت شناسی و جنین شناسی آموزشگاه عالی مامایی به وی محول گردید. همچنین ایشان در مهرماه ۱۳۲۰ موفق به کسب نشان علمی درجه دوم شد. دکتر حیبی یک انسان منادی صلح و علم بود و کوشش هایش در زندگی این دو نکته را به خوبی نشان می دهد. اهداء یکصد عدد کپی که در آزمایشگاه آسیب شناسی دانشکده پزشکی تهیه کرده بود برای دانشکده ی استالین گراد به خاطر شهادت مردم استالین گراد در برابر قوای مهاجم نمونه بارزی از این طرز تفکر دکتر حیبی است. دکتر حیبی از موجدین آموزشگاه

های بهداری شهرستان ها و دانشکده پزشکی تبریز بود و در این راه زحمات بسیار متقبل شد. چنان چه با وجود ابتلای به بیماری قلبی در پنج سال پایان عمر خود چهار مرتبه به مشهد و دو مرتبه به شیراز و اصفهان برای تاسیس آموزشگاه بهداری و رسیدگی به امور آنها و یک مرتبه به تبریز برای تاسیس دانشکده پزشکی مسافرت کرد. در سال ۱۳۲۶ آخرین ماموریت خود را که افتتاح دانشکده پزشکی تبریز بود. در تاریخ ۱۳۲۳/۹/۹ که به اجبار به علت کسالت و در پی درخواست های مکررش با استعفای دکتر حیبی از سمت معاونت موافقت می شود. رئیس دانشگاه تهران دکتر علی اکبر سیاسی در حکمی که با استعفاء دکتر حیبی موافقت می کند می نویسد: «... ناچار با کمال تأسف با استعفای شما موافقت به عمل آمد. اینک لازم می داند متذکر شود که شما در تمام مدت تصدی با نهایت دقت و درستی وظایف محوله را انجام داده کاردانی خود را در قسمت اداری نیز به اثبات رساندید. از این رو، مراتب قدردانی خود را ابراز می نمایم و امیدوارم در

۱-پروفسور ابرن ۲-دکتر حیبی ۳-دکتر فضل اله معتمدی
۴-دکتر رحمتیان ۵-دکتر آرمین ۶-دکتر کار

آموزشگاه عالی بهداشت مشهد- دکتر حبیبی در کنار دکتر سامیراد

تعدادی از دانشجویان اعزامی به فرانسه:
دکتر حبیبی، دکتر مهدی آذر، دکتر محمدعلی ملکی

خدمات علمی همواره موفق و کامیاب باشید.»
با وجود کسالت شدید و با آن که جسمی کاملاً خسته داشت معهدا تا آغاز سال ۱۳۲۶ با سمت بازرس آموزشگاه های بهداشتی شهرستانها به تمام آموزشگاه های بهداشتی شهرستان ها که خودش پایه گذار آنها بود سرکشی می کرد و در رفع نواقص آن ها حداکثر تلاش و کوشش را به خرج داد.
به قول دکتر میمنندی نژاد «در صبح روز پنج شنبه ۲۶ فروردین ۱۳۲۷ ساعت هشت و نیم صبح قلبی که ۴۴ سال ۱۶۰۶۰ روز ۳۸۵۴۴۰ ساعت ۴۰۰/۱۲۶/۲۳ دقیقه بدون وقفه حرکت کرده بود، از کار افتاد.»
جالب است که این دانشمند پرتلاش و پرتکاپو و این مجاهد راه علم وقتی از دنیا رفت مبلغی قرض داشت که در وصیت نامه اش به طور مشروح مبلغی که به هریک از همکاران و آشنایان قرض داشته می نویسد و در همین وصیت نامه باز دو نکته جالب

وجود دارد:

« نکته اول آن که در یکی از بندهای وصیت نامه می نویسد: «در صورتی که کسی ادعایی از اینجانب داشت و ثابت کرد راست می گوید بپردازید.» که خود نکته ای است اخلاقی و درسی است از یک انسان درستکار و صدیق.
نکته دوم در بند دیگری از وصیت نامه اش می نویسد: «دو هزار پلاک دیپوزیتیف، ۲۵ جعبه بافت شناسی و ۲۵ جعبه آسیب شناسی صد پلاک رنگی و ۶۰۰ عکس ۱۸ * ۱۳ برای آموزشگاه مشهد باید تهیه شود که قسمتی از آن تهیه شده است.» دانشمند بزرگ و سازنده و کارشناس امور دانشگاهی و آموزش عالی حتی در آخرین لحظات حیات خود باز هم به فکر رفع نقص آموزشی و تهیه مواد لازم درسی است. در حالی که کاملاً آگاه است که دیگر رفتنی است. روحش شاد و روانش در سرای ابدی با اولیاء و انبیاء محشور باد که چه خوب استاد و چه نیکو سرمشق و به حق یک عالم مجاهد بود.

آثار علمی دکتر حبیبی

- نشریات پزشکی به زبان فارسی
- کتاب رویان شناسی، ۱۳۱۶
- کتاب بافت شناسی، ۱۳۱۷
- رینوسپوریدیوم در ایران، نامه ماهانه درمان، ۱۳۱۷
- تشخیص تومورهای پستان به وسیله گذراندن نور از آنها- نامه پزشکی، ۱۳۱۹
- آسیب شناسی در دو جلد، ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰

نشریات پزشکی به زبان فرانسه

- ترانس ایلومیناسیون در تشخیص تومورهای پستان، ۱۹۳۵
  - مطالعه در سه مورد رینوسپوریدیوم در ایران (مجله پارازیتولوژی ۱۹۳۹)
  - مطالعه ۱۲ مورد رینوسپوریدیوم سیبری در ایران، ۱۹۴۵
  - مطالعه بافت شناسی سالک، ۱۹۴۲
  - مطالعه ضایعات ریزینی و بافت شناسی بیماری تیفوس اگزانتما تیک (شماره های ۱۲-۱۱-۱۰ سال ۱۳۲۲، نامه ماهانه دانشکده سال ۱۳۲۵ (مجله ی حصارک)
  - تغییرات ریزینی لیکن مسطح (شماره ی ۴ سال ۱۳۲۴ (مجله ی بیمارستان شوروی)
  - سرطان پستان نزد دوشیزگان خردسال (مجله ی بولتن دوکانسر سال ۱۹۴۷)
  - مطالعات و تحقیقات درباره ی بیماری بنیه بوک، لنفوگرانولوماتوز، سرطان غدد عرق، رابدومیوم، بیماری هوچکین، لنفادنی پوست. قسمتی از این مطالعات به صورت پایان نامه توسط عده ای از فارغ التحصیلان دانشکده پزشکی تدوین شده است.
  - تالیفات دیگر که قبل از عزیمت به اروپا در موقع تدریس در دبیرستان ها انتشار یافته است:
  - کتاب جبر به اشتراک دکتر سامی راد و فلاح، ۱۳۰۷
  - کتاب تاریخ طبیعی برای سال ۴ متوسطه، ۱۳۰۶
- منابع
- ۱- برگرفته از کتاب نخستین ها نوشته استاد فقید دکتر شمس شریعت تربقان
  - ۲- ویکی پدیا